

Državni svetnik
mag. Stevo Ščavničar

Jesenice, 10. 5. 2013

Gospod Mitja Bervar
predsednik
Državnega sveta

DRŽAVNI SVET REPUBLIKE SLOVENIJE	
Prejeto:	10-05-2013
Šifra:	
Povezava:	802-0113-611
EPA:	EU:
Sign. zn.:	
Kratika:	

POBUDA ZA ZAŠČITO OSKRBE S PITNO VODO PRED PRIVATIZACIJO Z DOPOLNITVIJO USTAVE

Na podlagi 66. in 98. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09 in 101/10) predlagam, da Državni svet sprejme in na Državni zbor Republike Slovenije ter Vlado Republike Slovenije, ki sta v skladu s 168. členom Ustave, poleg tridesettisočih volivcev, predlagatelja spremembe Ustave, naslovi pobudo za zaščito oskrbe s pitno vodo pred privatizacijo z dopolnitvijo Ustave. Voda je tako pomembna dobrina, da je potrebno pravico do vode navesti v Ustavo in jo tudi zaščititi na ravni Ustave. Vodni viri, ki služijo oskrbi prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev, se morajo izkoriščati v obliki neprofitne javne službe. Gospodarjenje z vodo in vodovodnim omrežjem po našem mnenju ne sme biti predmet pridobitne dejavnosti gospodarskih družb in korporacij, ki se ukvarjajo s pridobivanjem dobička na trgu.

1. OCENA STANJA, RAZLOGI ZA SPREMEMBE UREDITVE IN PREDSTAVITEV CILJEV TER VSEBINE PREDLAGANIH SPREMEMB

Voda je skupen vir človeštva in javna dobrina; dostop do vode bi moral biti temeljna in splošna pravica. To stališče podpira tudi Evropski parlament (Resolucija Evropskega parlamenta z dne 3. julija 2012), ki liberalizaciji vodnega sektorja nasprotuje (Resolucije Evropskega parlamenta z dne 14. januarja 2004, 10. marca 2004 in 31. maja 2006). Ne glede na jasno izražena stališča Evropskega parlamenta pa Trojka (Evropska centralna banka, Mednarodni denarni sklad in Evropska komisija) državam, ki so zaprosile za pomoč Evropske skupnosti priporoča privatizacijo javnih storitev, vključno oskrbo z vodo. V tem okviru so se razmahnile tudi razmišljanja v smeri, da bi lahko med drugim tudi oskrba z vodo postala vir zaslužka, če bi vodo iz pipe začeli obravnavati kot vsako drugo blago. Tako je evropska trojka v skladu z doktrino ostrega varčevanja od Grčije, Španije in Portugalske že zahtevala, naj za krpanje proračunskih lukenj in preprečevanje monopolov privatizirata več vodovodnih podjetij. Države v krizi so torej prisiljene

prodati svoje sisteme oskrbe z vodo. Odstopanje od priporočil Evropskega parlamenta pa se ne omejuje le na države, ki zaradi zaprosila za pomoč postajajo tako drugorazredne članice Evropske skupnosti, temveč dobiva širše razsežnosti s promocijo liberalizacije trga storitev, tudi oskrbe z vodo. Ta se odraža v predlogu Direktive Evropskega parlamenta in Sveta EU o podeljevanju koncesijskih pogodb (v nadaljevanju: direktiva), ki naj bi jo jeseni sprejel Evropski parlament in katero je podprla tudi Slovenija. Direktiva sicer govori o razvoju in modernizaciji javnih storitev, krepitvi evropskega notranjega trga in gospodarski rasti, vendar hkrati privatnemu sektorju odpira vrata na donosen trg. Predlog direktive namreč predvideva obvezno objavo javnih razpisov podeljevanja koncesijskih pogodb, katerih vrednost je enaka ali višja od 5 milijonov evrov, v Uradnem listu EU. Da gre za pritisk kapitala, ne pa za javni interes, je razvidno tudi iz dejstva, da so bili člani strokovnega odbora, ki je svetoval EU komisiji pri pripravi predloga v večini predstavniki korporacij, ki želijo privatizirati vodne vire.

Zakon o varstvu okolja določa, da spada oskrba s pitno vodo med obvezne občinske javne službe, ki pa se skladno z Zakonom o gospodarskih javnih službah lahko izvajajo s podelitvijo koncesije zasebnemu gospodarskemu subjektu. Koncesionar je lahko vsaka »fizična ali pravna oseba, če izpolnjuje pogoje za opravljanje dejavnosti, ki je predmet koncesionirane gospodarske javne službe« torej zasebnik ali zasebna gospodarska družba. V Sloveniji je trenutno 32 zasebnih družb, ki že imajo pogodbo s posamezno občino ali jim je občina podelila koncesijo za oskrbo s pitno vodo. Občine imajo tako možnost, da same neposredno upravljajo z vodami, ali pa naložijo nalogo upravljanja z vodami javnemu podjetju. V tem primeru se tudi po sprejemu direktive o koncesijah ne bo nič spremenilo. Lahko pa se bodo odločile in koncesijo podelile zasebnemu podjetju. Če bo vrednost koncesije pod 5 milijoni evrov, ne bo nobene spremembe. Če pa bo vrednost koncesije, podeljene zasebnemu podjetju, presegla 5 milijonov, bodo morale občine v skladu z novo direktivo poskrbeti za transparenten in pošten postopek pridobitve koncesionarja. Razpis bodo morale objaviti v Uradnem listu EU, direktiva pa določa tudi pogoje za posamezne korake izvedbe razpisa. Domača podjetja v primeru, da bi občine v Sloveniji objavile razpise za podelitev koncesije v Uradnem listu EU, zelo verjetno ne bodo udeležena v postopku podeljevanja koncesij, saj ne bodo kos dumpinškim ponudbam močnih tujih korporacij. V vsakem primeru pa bi bil dobiček dosežen na plečih porabnikov, torej vseh prebivalcev Slovenije, na katerih bi tudi obvisela investicija v prenovo dotrajanih vodovodnih sistemov po izteku koncesije. Vstop zasebnih podjetij na področje oskrbe s pitno vodo pomeni predvsem spremembo dojemanja vode kot tržne dobrine.

Negativne izkušnje držav, kjer so nadzor in izkoriščanje javnih vodovodov prevzela zasebna podjetja kažejo, da se je voda praviloma podražila, kvaliteta oskrbe padla, dobiček podjetij, ki so upravljala z vodovodi, pa zrasel. V državah, ki so se odločile za podelitev koncesij (npr. Francija, Portugalska, Velika Britanija), se je hitro pokazalo, da zasebniki zelo neradi vlagajo v infrastrukturo, temveč težave z neoporečnostjo vode rešujejo na druge načine (kloriranje), ki so bolj poceni. Ko javno postane privatno, mehanizem za razdelitev postane trg, ta pa seveda odloča o dostopnosti na podlagi zmožnosti plačevanja.

V Italiji so se morali javni dobavitelji vode v začetku 90. let reorganizirati v delniške družbe, od katerih so nekatere postale povsem zasebne, druge pa so ostale v javni

lasti. V obeh primerih vode niso več dojemali kot javne dobrine, temveč zgolj kot tržno blago. Od leta 1997 do leta 2006 so cene vode narasle za 60 odstotkov, investicije v vodno infrastrukturo pa so padle za debelih 70 odstotkov. V zadnjih letih so se pritiski po privatizaciji vode spet stopnjevali, a so se jim Italijani odločno uprli.

V Grčiji je bila voda delno privatizirana v Solunu in Atenah. Ko je korporacija Suez odkupila delež solunskega vodovoda, so cene narasle kar za tristo odstotkov, medtem ko se je kakovost vode tako poslabšala, da je postala nevarna za zdravje in je moralo veliko ljudi poseči po ustekleničeni vodi za pitje. Zdaj se pod pritiskom trojke nadaljuje privatizacija vodovodnih podjetij v Grčiji. Enako se dogaja v Španiji in na Portugalskem. Res je sicer, da so nekatera javna vodovodna podjetja v rdečih številkah. A ne vsa. Javno podjetje Canal Isabel II, ki z vodo oskrbuje prebivalce Madrida, posluje z dobičkom in med prebivalstvom velja za zgled kakovosti in učinkovitosti. Zdaj naj bi pod pritiskom trojke to uspešno podjetje za bagatelno ceno prodali španski družbi Agbar, ki je od januarja 2008 v lasti francoske korporacije Suez.

Na Portugalskem je začela oblast združevati občinska vodovodna podjetja v velike družbe v 1990-ih letih. Tako jih lažje privatizirajo, korak za korakom, začeni s koncesijo za izkoriščanje hidrografskih bazenov, rečnih strug, infrastrukture itd. Istočasno so zaprli javne fontane s pitno vodo. Ta nizkotna praksa je skupna celotni južni Evropi.

V Parizu sta primat nad vodo kar 25 let držali francoski korporaciji Suez in Veolia. V tem obdobju se je cena za vodo realno, se pravi upoštevajoč inflacijo, skoraj podvojila, saj je zaupna pogodbeni klavzula korporacijama omogočala avtomatičen dvig cene vsake tri mesece.

V Boliviji je leta 1999 Svetovna banka podaljšanje kredita tej državi pogojevala s privatizacijo javnega sistema za oskrbo z vodo v Cochabambi, tretjem največjem bolivijskem mestu. Sistem oskrbe z vodo v Cochabambi je bil nato res prodan podružnici ameriškega gradbenega podjetja Bechtel, ki je takoj dvignilo lokalne cene vode za 35 odstotkov, da bi zadovoljilo svoje delničarje. Lokalnemu prebivalstvu so zaračunali celo zbiranje deževnice, se pravi, da so pravzaprav privatizirali dež. Spomladi leta 2000 so se prebivalci Cochabambe tej plenilski logiki uprli z množičnimi demonstracijami. Ko je policija aretirala vodjo protestnikov Oscarja Olivero, so se protesti razširili po vsej državi in oblast je bila prisiljena preklicati posel. Uslužbenci Bechtela so zapustili Bolivijo, vodno omrežje pa je bilo vrnjeno lokalni skupnosti. Toda kmalu nato je Bechtel izkoristil priložnost, ki jo je nudil sporazum o naložbah med Nizozemsko in Bolivijo ter zaradi izgube bodočih prihodkov in dobičkov tožil bolivijsko vlado za 25 milijonov dolarjev.

Po padcu komunističnega režima v Bolgariji je iz cevi javnega vodovoda puščalo približno 20% vse vode. Na koncu devetdesetih let je zaradi pomanjkanja vzdrževanja izguba narasla na 60 %. Da bi se znebila problema in povrh zaslužila še nekaj denarja, je vlada leta 2000 prodala sofijsko vodovodno podjetje Sofijska voda družbi "United Utilities", eni od angleških korporacij, ki so zrasle v 1980-ih letih. Cena vode v Sofiji se je v enem desetletju več kot potrojila – v nasprotju z obljubami družbe. Še ena neizpolnjena obljuba je bilo predlagano zmanjšanje izgub s 60 % na 25 %. Leta 2011 so bile izgube še vedno enako visoke. Družba dejansko vlaga v

vzdrževanje samo v nujnih primerih. Pomanjkanje finančne preglednosti, korupcija, goljufije in prevelika izplačila za vodstvo so bile značilnosti Sofijske vode v letih 2000. Istočasno je družba tožila pet tisoč bolgarskih družin, ker niso bile sposobne plačevati svojih položnic za vodo. V začetku leta 2012 so 370 družin deložirali z njihovih domov. Do takrat je United Utilities že prodala svoj delež Sofijske vode drugemu vodnemu podjetju, družbi Veolia. Prihodki United Utilities so bili več kot 1,5 milijarde funtov.

Negativne izkušnje posameznih držav so pripeljale do trenda vračanja oskrbe s pitno vodo v roke lokalnih oblasti.

V Parizu je bila leta 2010, po izteku 25-letne koncesijske pogodbe in seriji študij, ki so dokazovale, da je javno lastništvo učinkovitejše, oskrba z vodo vrnjena lokalni skupnosti. Kljub začetnim stroškom reorganizacije so bili ekonomski prihranki te poteze nad pričakovanimi. Mesto je že v prvem letu prihranilo okoli 35 milijonov evrov, kar je omogočilo znižanje cene za osem odstotkov. Pariškemu zgledu je do lani sledilo še štirideset lokalnih skupnosti po vsej Franciji. Korporacija Suez je ta val skušala ustaviti tudi tako, da je najela drage svetovalce, ki so prek lažnih blogov, pod pretvezo, da so običajni državljani, propagirali privatizacijo in diskreditirali zagovornike nacionalizacije.

V Berlinu si mestna oblast prizadeva, da bi spet prevzela oskrbo z vodo, ki jo je leta 1999 kljub ostremu nasprotovanju javnosti privatizirala zato, da bi lahko vsaj delno poplačala visoke dolgove. 49,9-odstotni delež javnega vodovodnega podjetja je prodala konzorciju, ki sta ga ustanovili francoska korporacija Veolia in nemška korporacija RWE, mestni svet pa je šel celo tako daleč, da je konzorciju s pogodbo jamčil visok dobiček, kar so javnosti zamolčali. Do leta 2011 se je cena za vodo v Berlinu realno dvignila za več kot tretjino, javnost pa je na referendumu zahtevala razkritje do tedaj tajne koncesijske pogodbe. Januarja lani je nemški državni urad za konkurenčnost ugotovil, da je pogodba v nasprotju z nacionalno zakonodajo o konkurenčnosti in od konzorcija zahteval znižanje tarife za 19 odstotkov. Od takrat v Berlinu poteka postopek vrnitve oskrbe z vodo lokalni skupnosti.

Na Nizozemskem so leta 2004 sprejeli zakon, ki izrecno prepoveduje privatizacijo oskrbe z vodo.

V Italiji so se prebivalci julija leta 2011 na referendumu kar s 96-odstotno večino izrekli proti privatizaciji vode, italijansko ustavno sodišče pa je odločilo, da bo vsak bodoči poskus privatizacije javnih storitev obravnavalo kot protiustaven.

Težnje po spremembi ustave se pojavljajo v Avstriji. Avstrijski kancler naj bi zagotovil dvotretjinsko večino in spremembo ustave, s katero bo Avstrija preko parlamentarne večine vnesla v svojo ustavo prepoved privatizacije vodnih virov.

Z rastjo števila prebivalcev postaja pitna voda vse bolj iskana dobrina, pritisk kapitala, ki bi z njo koval dobičke, pa vse večji. Sloveniji sicer še ne grozi vsesplošna privatizacija pitne vode, toda to se lahko spremeni, če bomo morali zaprositi za zunanjo finančno pomoč, zato previdnost ni odveč. Slovenija je z vodo bogata država; po količini, kakovosti ter raznovrstnosti vodnega in obvodnega sveta nima para v Evropi. Voda je prepoznana strateška dobrina, zato bo boj za njo v prihodnosti zelo neusmiljen. Cilj predlagane dopolnitve Ustave je zagotoviti

univerzalni dostop do vode ter zavarovanje vodnih virov za prihodnje generacije. Namen dopolnitve je predvsem preprečiti, da bi oskrba s pitno vodo postala predmet trgovanja.

2. OSNUTEK USTAVNEGA ZAKONA O DOPOLNITVI 70. ČLENA USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE

I.

V Ustavi Republike Slovenije (Uradni list Republike Slovenije št. 33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04 in 68/06) se 70. člen dopolni tako, da se dodata nov četrti in peti odstavek, ki se glasita:

»Vsakdo ima pravico do pitne vode.

Vodni viri, ki služijo oskrbi prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev, se izkoriščajo v obliki neprofitne javne službe.«

II.

Določbe zakonov in drugih predpisov ter splošnih aktov, ki niso v skladu s dopolnitvijo ustave, določeno s tem ustavnim zakonom, je treba uskladiti najkasneje v 30. dneh po uveljavitvi tega ustavnega zakona.

Ta ustavni zakon začne veljati z razglasitvijo v Državnem zboru Republike Slovenije.

III.

OBRAZLOŽITEV

Z dopolnitvijo Ustave se zagotavlja univerzalen dostop do pitne vode. Gre za temeljno človekovo pravico, ki mora biti dostopna vsem prebivalcem in temu primerno tudi ustavno varovana. Prenos nadzora nad oskrbo s pitno vodo na zasebna podjetja, ki želijo maksimirati dobiček, ni sprejemljiv, je pa zaradi velikega interesa kapitala vse bolj verjeten, zlasti v okoljih, kjer vlada ekonomska stiska. Zato je nujno pravočasno zaščititi interese državljanov. Ureditev univerzalnega dostopa do vode na zakonski ravni ne nudi dovolj zaščite, zato je pomembno, da se status vodnih virov uredi v Ustavi Republike Slovenije in s tem zavaruje temeljno človekovo pravico dostopa do vode.

Gospodarjenje z vodo in vodovodnim omrežjem ne sme biti predmet pridobitne dejavnosti gospodarskih družb in korporacij, ki se ukvarjajo s pridobivanjem dobička na trgu, zato se v nov peti odstavek dodaja besedilo, da se morajo vodni viri, ki služijo oskrbi prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev, izkoriščati v obliki neprofitne javne službe.

IV.

ČLEN USTAVE, KI SE DOPOLNJUJE

70. člen
(javno dobro in naravna bogastva)

Na javnem dobru se lahko pridobi posebna pravica uporabe pod pogoji, ki jih določa zakon.

Zakon določa pogoje, pod katerimi se smejo izkoriščati naravna bogastva.

Zakon lahko določi, da smejo naravna bogastva izkoriščati tudi tuje osebe, in določi pogoje za izkoriščanje.

Državni svetnik
mag. Stevo Ščavničar, l. r.